

STOWARZYSZENIE RODZINA PONARSKA
80-336 Gdańsk ul. Pawła Gdańca 6B/10
Tel. (+48) 691 355 426,
e-mail: mwieloch@miiz.waw.pl
kontakt@rodzinaponarska.pl
NIP 584 25 13 369, Regon 193000303,
KRS 0000 121575

Nr konta : PKO BP O/Gdańsk 70 1020 1811 0000 0402 0072 4773

Sprawozdanie z uroczystości ponarskich na Wileńszczyźnie w dniach 23-26 września 2016

W tegorocznych uroczystościach wzięły udział 34 osoby – członkowie Stowarzyszenia Rodzina Ponarska, Związku Sybiraków, Gdańskiej Rodziny Katyńskiej i Związku Strzeleckiego Rzeczypospolitej. Stan zdrowia uniemożliwił kilku osobom wyjazd na uroczystości. Był również z nami Senator RP Pan Waldemar Bonkowski z woj. pomorskiego.

23 września – kilkudniowe uroczystości rozpoczęliśmy od złożenia kwiatów i zapalenia zniczy przy Krzyżu – Pomniku przy gmachu dawnej siedziby Gestapo przy ul. Ofiarnej, gdzie przetrzymywani i torturowani byli Polacy, którzy stąd trafiali do więzienia na Łukiszki i dalej do Ponar.

Tu byli już z nami - Pan Jan Ambroziak, przedstawiciel Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Pan Jan Sroka – Radca p. o. Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych. Następnie z licencjonowanym przewodnikiem zwiedziliśmy Muzeum Ofiar Ludobójstwa, które mieści się w piwnicy dawnej siedziby Gestapo i KGB. Dokładne oglądanie zdjęć Ofiar, wielu dokumentów oraz cel, w których przebywały Ofiary i odbywały się przesłuchania zrobiło wielkie wrażenie na zwiedzających. Po raz kolejny zwracano uwagę na małe zainteresowanie grup z Polski zwiedzaniem tego miejsca. Dyrekcji Muzeum przekazałam kilka egzemplarzy broszury pt. Ponary – miejsce „ludzkiej rzeźni”. Pracownik Muzeum potwierdził, że jeszcze mogą żyć niektórzy sprawcy mordu w Ponarach, a pracownica IPN przed 10-cioma laty umorzyła śledztwo m in. z powodu braku sprawców.

Stąd pojechaliśmy do Ponar na główne uroczystości państwowe – obchody Dnia Zagłady Żydów. Na uroczystość tę przyjechali Żydzi z różnych stron świata oraz dużo młodzieży ze szkół wileńskich. Miło było spotkać znajome już osoby, w tym ze środowiska żydowskiego. Po wielu oficjalnych przemówieniach i wystąpieniach osób, które ocalały z getta, występach chóru, składały kwiaty oficjalne delegacje, a po modlitwie, w trakcie kolejnego występu chóru podeszła nasza delegacja z wieńcem, który został złożony obok wieńców oficjalnych delegacji. W trakcie wystąpień, kilku mówców wspomniało o Polakach – Ofiarach Ponar.

Przemawia Mantas Siksnianas - pracownik Państwowego Muzeum Żydowskiego w Wilnie, obecnie też Kierownik Muzeum w Ponarach.

Następnie pojechaliśmy do Zułowa, by złożyć kwiaty i zapalić znicze pod stelą i dębem ponarskim oraz pomnikiem upamiętniającym Marszałka Józefa Piłsudskiego. Tu powitał nas Prezes Związku Polaków na Litwie – Pan Michał Mackiewicz, Konsul Generalny RP na Litwie – Pan Stanisław Cygnarowski oraz przedstawiciel MKiDN – Pan Jan Ambroziak i UdSKiOR – Pan Jan Sroka. Po krótkich wystąpieniach, złożeniu kwiatów i odśpiewaniu „Pierwszej Brygady”

oraz obejściu Alei Pamięci Narodowej, gdzie co roku przybywa kilka steli, udaliśmy się w drogę powrotną do Wilna z postojem w Powiewórcie przy zabytkowym Kościele p.w. św. Kazimierza, w którym był ochrzczony Marszałek.

Składanie kwiatów przez członków Stow. Rodzina Ponarska pod Pomnikiem Żydowskim w czasie oficjalnych państwowych uroczystości Dnia Zagłady Żydów

24 września – rano uczciliśmy pamięć młodzieży polskiej - Ofiar zbrodni ponarskiej składając kwiaty i znicze na Cmentarzu Bernardyńskim przy symbolicznym grobie Henia Piłścia – harcerza, członka AK. Tu odśpiewaliśmy również dwie piosenki harcerskie i pomodliliśmy się za Ofiary, szczególnie młodzież. Stąd udaliśmy się pod dom prof. Kazimierza Pelczara, światowej sławy onkologa, zamordowanego w pośpiechu, zanim dotarła wiadomość, by go uwolnić – jednego z 10-ciu zakładników. Tu spotkaliśmy się z Panią dr Krystyną Rotkiewicz i Panem dr Dariuszem Żyborcem z Polskiego Stowarzyszenia Medycznego na Litwie. Po rozmowie, złożeniu kwiatów i zapaleniu zniczy udaliśmy się do Pikieliszek.

Pikieliszki przywitały nas dobrą pogodą. Tu odbywają się corocznie Dożynki – Święto Plonów Rolników Rejonu Wileńskiego – spo-

tkanie rolników polskich z władzami samorządowymi rejonu wileńskiego oraz przedstawicielami władz państwowych i samorządowych Rzeczypospolitej Polskiej. Święto rozpoczął barwny korowód z muzyką przedstawicieli wszystkich 23 gmin Rejonu Wileńskiego z darami dla Pani Mer Marii Rekść. Następnie została odprawiona uroczysta Msza Święta dziękczynna za udane plony w tym roku i o pomyślność w następnym, a sprawowana była przez Nuncjusza Papieskiego na Litwie i wielu kapłanów. Po niej przemówił Pan Ambasador RP na Litwie, a list Pana Prezydenta Andrzeja Dudy odczytał Dyrektor Biura do Spraw Kontaktów z Polakami za Granicą, następnie zostały odczytane listy Prezesa Jarosława Kaczyńskiego, Marszałków Sejmu i Senatu. W Świątce Plonów z Polski uczestniczyli przedstawiciele Wspólnoty Polskiej, Dwustronnej – polsko-litewskiej Komisji Parlamentarnej, przedstawiciele Sejmu i Senatu oraz gmin bliźniaczych z Polski. Stowarzyszenie Rodzina Ponarska było też wśród oficjalnych gości. Po zakończeniu prezentacji rozpoczął się wielogodzinny piknik i zwiedzanie pięknie udekorowanych stoisk, pełnych

Członkowie SRP z przewodniczką przy Mauzoleum Matki i Serca Syna na Rossie

Maria Wieloch przedstawia krótką historię zbrodni ponarskiej w czasie Obchodów Dnia Ponarskiego w Kwaterze Polskiej w obecności wielu zacnych Gości

pysznego jedzenia i picia. Przez cały czas uczestników zabawiały występy różnych zespołów folklorystycznych, w tym z Białorusi. Tutaj zarówno Pani Maria Rekść, jak i inne ważne osoby z Wilna oraz z Sejmu i Senatu otrzymały książki Heleny Pasierbskiej oraz broszurę *Ponary ...* w języku polskim i litewskim. Rozmowy z Rodakami z Wileńszczyzny mogły trwać do nocy, ale planowana godzina odjazdu przerwała je.

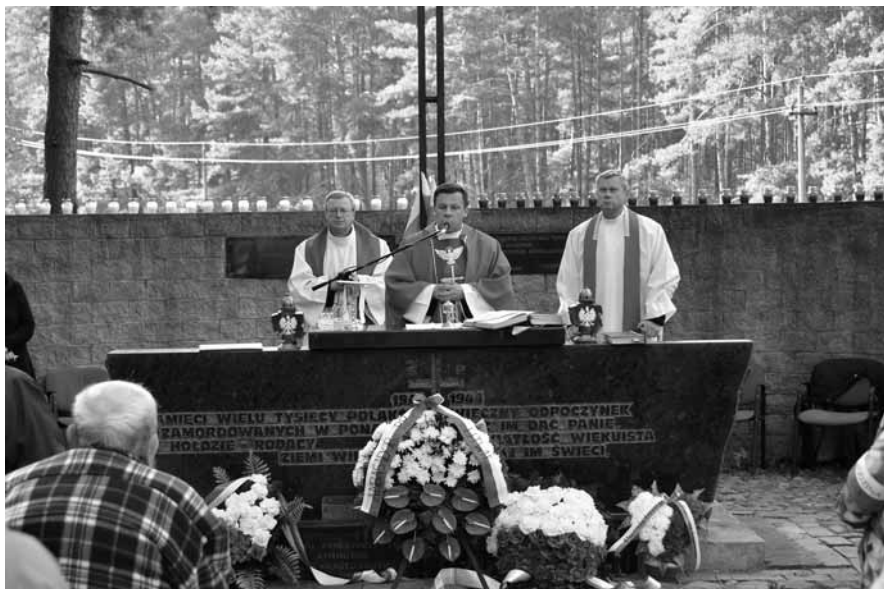
Po dojechaniu do Wilna zwiedziliśmy jeszcze Cmentarz Wojskowy na Antokolu, gdzie złożyliśmy kwiaty pod Pomnikiem – Krzyżem w Kwaterze żołnierzy polskich poległych w latach 1919-1921 w walkach z bolszewikami na Wileńszczyźnie.

25 września – o godz. 10.30 w Kościele Ducha Św. rozpoczęła się uroczysta Msza św. w intencji Ofiar Zbrodni Ponarskiej i ich rodzin. Na początku, po powitaniu gości – (Ambasador RP na Litwie – Jarosław Czubiński, Konsul Generalny RP na Litwie – Stanisław Cygnarowski, Prezes Fundacji Samostanowienie – Stanisław Pieszko, Prezes Związku Polaków na Litwie – Michał Mackiewicz,

Ambasador RP na Litwie Jarosław Czubiński przemawia do zebranych

przedstawiciel Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Jan Ambroziak, przedstawiciel Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych – Radca Jan Sroka, członkowie Stowarzyszenia Rodzina Ponarska) i wiernych. Ksiądz Proboszcz Tadeusz Jasiński przypomniał licznie zebranym o tym, co działo się w latach 1941-1944 w podwileńskich Ponarach. Obaj Księża rekolekcjoniści też nawiązywali do tej tragedii. Po Komunii Św. i odczytaniu Listu od Pana Waldemara Świrkowego, bratanka Ofiary, udaliśmy się procesją pod Tablicę Ponarską, by ją odsłonić (ks. T. Jasiński i Maria Wieloch) i uroczystie poświęcić oraz złożyć kwiaty. Tablica ta – poświęcona jednej z Ofiar mordu ponarskiego – proboszczowi tej parafii – Księdzu Romualdowi Świrkowskiemu zamordowanemu w Ponarach w dniu 5 maja 1942 r wraz z kilkudziesięcio-osobową grupą młodzieży polskiej, została odsłonięta w 130. rocznicę jego urodzin, jako dar Parafian tego kościoła i Stowarzyszenia Rodzina Ponarska. Poza Domem Kultury Polskiej, jest to drugie miejsce w Wilnie, gdzie upamiętnia się Ofiary Ponar. Pozostałą część dnia przeznaczaliśmy na zwiedzanie Wilna.

Uroczysta Msza św. celebrowana przez ks. Henryka Naumowicza, Jerzego Witkowskiego i Józefa Aszkielowicza w intencji ofiar zbrodni ponarskiej i oprawców

26 września - o godz. 9.30 złożyliśmy kwiaty i znicze przy bramie więzienia na Łukiszkach, gdzie przechodziły wielomiesięczne tortury Ofiary, stąd wywożone ciężarówkami na Ponary.

O godz. 14.00 rozpoczęły się główne uroczystości Dnia Ponarskiego na Wileńszczyźnie, które prowadził Pan Michał Rzepiak. Po wymienieniu osób, które objęły patronat nad uroczystościami – Honorowy - Wiceprezes Rady Ministrów, Minister KiDN - prof. Piotr Gliński, patronat - p.o. Szefa Urzędu do spraw Kombatantów Osób Represjonowanych – Jan Józef Kasprzyk i Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny RP w Republice Litewskiej – Jarosław Czubiński, powitał on gości: współorganizatorów – MKiDN – reprezentuje Jan Ambroziak, UdSKiOR – reprezentuje Jan Sroka, ZLP – Michał Mackiewicz, oraz partnerów: – Ambasada RP w Wilnie, IPN, Dom Kultury Polskiej w Wilnie, Fundacja Samostanowienie – Stanisław Pieszko, Kresowe Biuro Podróży „Jerek” oraz innych gości, a wśród nich – Żołnierzy AK, Senatora RP Waldemara Bonkowskiego, Konsula Generalnego RP Stanisława Cygnarowskiego, Europosła Waldemara Tomaszewskiego, Panią Renatę Cytacką – AWPL-ZRCh, Żołnierzy AK, Siostrę

Michaelę Rak – Dyrektora Hospicjum w Wilnie, przedstawicieli Państwowego Muzeum Żydowskiego w Wilnie im. Gaona (Mantas Siksnianas i Zigmąs Vitkus), harcerzy, młodzież polską wraz z nauczycielami z 11 szkół rejonu wileńskiego oraz licznie zebranych parafian z Ponar, Wojdat i Czarnego Boru, a następnie przekazał głos prezes Stowarzyszenia Rodzina Ponarska Marii Wieloch. Przypomniała ona, co się działo w Ponarach przed laty, kto z Polaków tu ginął, słowa wypowiedziane w tym miejscu przed 16-tu laty przy otwieraniu Kwatery Polskiej oraz oczekiwanie na słowo „przepraszam” ze strony litewskiej. Wspomniała też o korzystnych obecnie relacjach z Muzeum Gaona, co przyczynia się już do zmiany wizerunku Polaków w przygotowywanej nowej aranżacji Memoriału Ponarskiego.

Następnie głos zabrał Pan Ambasador RP na Litwie Jarosław Czubiński, który zapewnił o stałym dbaniu o to miejsce i pamięć o Ofiarach ponarskich. Kolejno głos zabrał Pan Jan Ambroziak, odczytując list Wiceprezesa RM, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, oraz Pan Jan Sroka, odczytując list p.o. Szefa Urzędu do spraw Komбатantów i Osób Represjonowanych.

Kolejnym mówcą był młodzieńcy Pan Mantas Siksnianas z Muzeum Żydowskiego im. Gaona, którego wystąpienie tłumaczył Rajmund Klonowski z Oddz. ZPL – Polska Młodzież Patriotyczna. To on pierwszy, po zeszłorocznej konferencji ponarskiej zwrócił się do mnie o materiały dotyczące Polaków zamordowanych w Ponarach.

Po tych wystąpieniach rozpoczęła się uroczysta Msza św. koncelebrowana przez ks. Jerzego Witkowskiego, Proboszcza parafii św. Kazimierza z Wojdat, ks. Henryka Naumowicza, Proboszcza z Duksznian Pijarskich oraz ks. Józefa Aszkiełowicza, Proboszcza z Mejszagoły. Uroczystość uświetnił Chór z Wojdat pod dyrekcją Pani Teresy Koltan. Piękne kazanie wygłosił, obecny w naszym gronie po raz pierwszy, ks. Henryk Naumowicz. Pozostanie ono długo w naszej pamięci.

Tekst Apelu Pamięci, który po raz pierwszy zabrzmiał w tym miejscu 16 lat temu na otwarciu Kwatery Polskiej, odczytał po Mszy Świętej Pan Wiesław Wołodko, a odpowiadali wszyscy zebrani.

Następnie przystąpiono do składania wieńców, wiązanek kwiatów i zniczy przez przedstawicieli współorganizatorów i gości roz-

Uroczysta Msza św. koncelebrowana w Kościele Ducha Świętego w Wilnie w intencji ofiar, w czasie której odsłonięto Tablicę poświęconą ks. Romualdowi Świrkowskiemu, proboszczowi tej parafii, zamordowanemu na Ponarach wraz z młodzieżą szkół wileńskich.

poczynając od Ambasadora RP na Litwie i Konsula RP, przedstawicieli MKiDN, UdSKiOR, Stowarzyszenia Rodzina Ponarska, Muzeum Żydowskiego im. Gaona, a kończąc na mieszkańcach Wileńszczyzny, w sumie 15 delegacji. Obsługę zapewnili harcerze z ZHPL. Oni też zadbali o zapalenie i ustawienie 200 zniczy białych i czerwonych na murze Kwatery oraz krzesła.

Po zakończeniu składania kwiatów w Kwaterze Polskiej część z nas udała się na drugą stronę torów, by złożyć kwiaty i znicze przy pomniku poświęconym innym Ofiarom zbrodni ponarskiej Romom, Białorusinom i Starowierom.

Część osób odwiedziła jeszcze małe Muzeum Ponarskie, w którym od zeszłego roku można otrzymać folder w języku polskim z mapką, na której jest zaznaczona Kwatera Polska. Foldery takie otrzymałam dla wszystkich uczestników.

Na tym zakończono uroczystości w Ponarach, a większość osób udała się do Domu Kultury Polskiej w Wilnie na Konferencję Ponarską.

Uczestnicy konferencji ponarskiej w DKP w Wilnie, od lewej Konsul Generalny RP w Wilnie Stanisław Cygnarowski, prof. Jarosław Wołkonowski z Uniwersytetu w Białymstoku i Filii w Wilnie

Konferencja Ponarska w Domu Kultury Polskiej w Wilnie kierowanego od lat przez Pana Artura Ludkowskiego, która rozpoczęła się o godz. 17.30 zgromadziła poza nami wiele osób zainteresowanych zbrodnią ponarską z Wileńszczyzny, a wśród nich pracowników Uniwersytetu w Białymstoku – Filia w Wilnie, Uniwersytetu III Wieku, Muzeum Żydowskiego im Gaona w Wilnie, wileńskich przewodników, nauczycieli z młodzieżą szkolną, osoby duchowne, pracowników DKP, AK-owców i inne osoby.

Po powitaniu gości, przedstawieniu patronatu, współorganizatorów i partnerów przez Pana Michała Rzepiaka, prowadzącego Konferencję, głos zabrała Prezes Stowarzyszenia Rodzina Ponarska Maria Wieloch, a po niej Konsul Generalny RP w Republice Litewskiej Pan Stanisław Cygnarowski odczytał List Ambasadora Nadzwyczajnego i Pełnomocnego RP na Litwie Jarosława Czubińskiego. Z powodu choroby nie mógł wystąpić prelegent z Polski – prof. Piotr Niwiński z Gdańska, ale dzielnie zastąpił go prof. Jarosław Wołkonowski z Wilna, pracownik Uniwersytetu w Białymstoku, Filia w Wilnie przed-

stawiając referat pod tym samym tytułem „Zbrodnia Ponarska – tragiczna konsekwencja okupacji Wileńszczyzny”.

Bardzo ciekawe było wystąpienie Pani Ruty Vanagaite na temat niewiedzy Litwinów o tym, co działo się w Ponarach w latach 1941-1944. Według niej dotąd na Litwie jest zafałszowywana historia – a większość Litwinów uważa siebie za męczenników Związku Radzieckiego – bohaterów, a mordowali w Ponarach jacyś zwyrodnialcy obywatele Związku Radzieckiego. Do niedawna prawie nikt tam nie jeździł! To ona „otworzyła oczy” Litwinom. W swojej książce pokazała, że w czasie II wojny światowej na Litwie i Białorusi w holokaust i mordy w Ponarach było zaangażowanych 20 tys. Litwinów i tylko 600 Niemców. Działali oni w 35 miejscach na Litwie i 5 na Białorusi. Szaulisi – „strzelcy ponarscy” byli młodymi ochotnikami – studentami, uczniami, osobami różnych zawodów. Jej książka pt. „Nasi”, przez którą „straciła” większość rodziny i przyjaciół osiągnęła niespodzie-

Otwarcie konferencji przez Michała Rzepiaka członka zarządu Stowarzyszenia Rodzina Ponarska. Przy stole siedzą: Ruta Vanagaite - autorka książki „Nasi”, J.M. Zingeris – Dyr. Państw. Muzeum Żydowskiego w Wilnie, Zigmas Vitkus – współpracownik Muzeum, Maria Wieloch, Jarosław Wołkonowski, Artur Ludkowski – Dyrektor Domu Kultury Polskiej w Wilnie

Ruta Vanagaite mówi o działalności Litwinów w czasie II wojny światowej – Holokauście Żydów i tym jak za swoje wypowiedzi jest przez wiele osób na Litwie nie lubiana.

wany nakład kilkunastu tysięcy egzemplarzy. Teraz młode pokolenie chce poznawać prawdę o tym, co działo się na Litwie w czasie II wojny światowej. Pani Ruta uważa siebie teraz za najbardziej nie lubianą Litwinkę na Litwie, a współautora książki – dra Efraima Zuroff’a za najbardziej nie lubianego Żyda na Litwie. Książka jest tłumaczona na język polski i będzie wydana w styczniu 2017 r w Polsce. Ludzie, do których dotarli autorzy książki twierdzą, że dotąd nikt ich nie pytał o zbrodnię w Ponarach i innych miejscach na Litwie, a gdzie byli polscy historycy i prawnicy z IPN badający zbrodnię w Ponarach przed 10-15 laty? Wszystkie przykrości wynikły z ujawnienia prawdy o udziale Litwinów w holokauście zrekompensowało jej stwierdzenie własnych dzieci, że są dumne ze swojej mamy .

Kolejno wystąpił Dyrektor Państwowego Muzeum Żydowskiego im. Gaona w Wilnie Markus Zingeris ze swoim pracownikiem Zigmąsem Vitkusem, który już w inny sposób przedstawił sprawę Historii Przekształcenia Ponar niż dwa lata temu, po rozstrzygnięciu konkursu na „Nową Szatę dla Ponar”. Wcześniej sprawa zbrodni na Polakach była potraktowana bardziej niż marginalnie,

teraz obiecano, że będzie przedstawiona godnie i język polski będzie jednym z używanych na Wystawie. Dyrektor obiecał, że do dalszych prac włączą kogoś z Polski poza muzealnikami. Już teraz jest dostępny folder o Ponarach w języku polskim, gdzie na planie jest zaznaczona Kwatera Polska, pominięta we wcześniejszych projektach. Obecne (2015/2016) szczegółowe badania archeologiczne prowadzone przez naukowców z kilku państw wykazały istnienie nieznanych dotąd kilku dołów, w których grzebano ofiary i wiele innych bardzo ciekawych szczegółów. Problemem dla Żydów jest sprawa ekshumacji, ale jakoś ten problem będzie rozwiązany. Dotarło do nieznanych dotąd w Muzeum zdjęć z Ponar z czasów wojny znajdujących się w Stanach Zjednoczonych. Części z nich nie można na razie zlokalizować. Nowe Muzeum w Ponarach najpewniej będzie zlokalizowane na terenie obecnego parkingu, bo tam nie wykryto śladów ofiar.

Na zakończenie zabrał głos dr Efraim Zuroff Dyrektor Centrum Wiesenthala w Jerozolimie, który mówił o sposobie przedstawiania holokaustu na Litwie, wyszukiwaniu zbrodniarzy, którzy po wojnie wyjechali do USA, skąd po wielu latach zostali wydeleni nie za zbrodnie dokonane na Litwie, ale za fałszywe zeznania jako uchodźcy polityczni. Wrócili na Litwę, a tu rząd nie chce ich osądzać. Wg obu autorów książki „Nasi”, jeszcze żyją sprawcy mordów w Ponarach, a Komisja Badania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu IPN i Sąd w Gdańsku umorzyły śledztwo z powodu braku sprawców w 2006 roku.

Niespodzianką na zakończenie konferencji było spotkanie z Panią Hanną Strużanowską-Baisiene, córką dr Janiny Strużanowskiej, która w Wilnie w czasie wojny uratowała kilkumiesięczną Martę (Tamarę) Ben Amran z matką i dwoje innych żydowskich dzieci (mieszkały u niej do końca wojny). Pośmiertnie otrzymała ona z rąk prezydent Litwy „Krzyż za Ratowanie Ginących” we wrześniu br. Na uroczystość, która odbyła się w Wilnie przyjechała uratowana przed kilkudziesięcioma laty Pani Marta. Obie Panie przyszły na naszą konferencję.

Na tym zakończono konferencję rozmowy przeniosły się w kuluary.

Zainteresowanie mediów polskich na Litwie i kraju było większe niż w poprzednim roku (prasa, radio i telewizja).

W dniu 27 września, w czasie podróży powrotnej do Gdańska już w Polsce, blisko granicy z Litwą, złożyliśmy kwiaty i znicze na Cmentarzu w Berżnikach pod Pomnikiem Ponarskim oraz Pomnikiem upamiętniającym ofiary Bitwy Niemeńskiej.

Uroczystości w Ponarach i Konferencję Ponarską w Domu Kultury Polskiej w Wilnie udokumentował w wersji filmowej Pan Stanisław Bieg/Stowarzyszenie Rodzina Ponarska:

<https://youtu.be/Fhx2cK4Jo4k>

<https://youtu.be/wIv74Cry4M>

- fotografie wykonali: Stanisław Bieg oraz Zbigniew Zagórski.

Maria Wieloch

Prezes Stowarzyszenia Rodzina Ponarska

Gdańsk, 15.10.2016